

سیاست جنایی اسلام در قبال جرایم زیست محیطی

محمدامین فرید^۱، عسگر روزبه^۲

۱- دکترای حقوق کیفری جرم شناسی و قاضی تجدید نظر استان آذربایجان غربی hona1343@yahoo.com

۲- دانشجوی دکتری حقوق کیفری جرم شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز asgarroozbeh@gmail.com

چکیده

اصلی ترین منبع اعتقادی مسلمانان، قرآن کریم و سپس منابع روایی پیشوایان معصوم(ع) است. از این رو، در بیشتر موارد، به قرآن کریم، روایت های برگرفته از منابع اصیل فقه امامیه ایضاً موضوع های پیشگیرانه مختلف محیط زیست از نظر علمی و شریعت اسلام، در حد توان، مطرح و بررسی می شود. و در برخی موارد، به منابع روایی اهل سنت استناد خواهد شد. اهمیت این پژوهش در آن است که خواننده با خواندن آن متوجه خواهد شد پیش از آنکه دانشمندان غربی به مسائل مختلف زیست محیطی بپردازند، دین اسلام، قرن ها پیش تر، به این امر توجه داشته و اقدامات پیشگیرانه آن را به طور کامل بیان کرده است. معذالک حفظ محیط زیست، پاسخ به یکی از نیازهای امروز جامعه برای نگاهداری بیشتر از محیط زیست و رعایت حقوق عمومی است و تخریب محیط زیست معلول نابرابریهای اجتماعی و استفاده های غلط از طبیعت و یکی از عوامل تضییع حقوق انسانهاست. به عبارت دیگر، انسان همان گونه که حق استفاده و بهره مندی از محیط زیست سالم را دارد، مسئولیت درست استفاده کردن از آن را نیز بر عهده دارد. با نگاهی به وضعیت فعلی محیط زیست، در می یابیم که انسانها در بهره برداری از طبیعت و محیط زیست به مسئولیت خود در حفظ و حراست از آن به درستی عمل نکرده اند. از این رو می توان با تدوین قواعد و مقررات داخلی و بین المللی و تأسیس نهادهای قضایی اختصاصی رسیدگی کننده به مسائل زیست محیطی اقدام مناسبی در جهت سیاست جنایی زیست محیطی بشمار آید.

واژگان کلیدی: محیط زیست، سیاست جنایی، فقه اسلام، قوانین موضوعه

۱- مقدمه

امروزه، باقی ماندن محیط زیست سالم روی کره زمین، به صورت نگرانی جدی درآمده است. این بحران، چهره جهان را تغییر داده است و این دگرگونی، هر روز بیشتر آشکار و سبب دلهره ای بزرگ تر می شود. در شریعت اسلام که دینی جامع و کامل است، احکام و قواعدی وجود دارد که بیان کننده شیوه های درست استفاده انسان از طبیعت و دیگر موهبت های الهی است. تعبیر اسلام از بهره برداری نابجا و بی رویه انسان از طبیعت و موهبت های خداداد شریعت اسلام، برای حفاظت از محیط زیست و پایداری آن، راه های مبارزه با آلاینده های طبیعت و محیط زیست دیدگاه های اسلام درباره اخلاق زیست محیطی مورد توجه قرار می گیرد. انسان نیازمند اصولی است که ناظر بر آرمان های اخلاقی باشد و درعین حال، توسعه و رفاه مادی را نیز دربرگیرد. چنین اصولی نمی تواند به دست فرد یا افرادی هرچند ماهر و متخصص، به صورت شایسته پدید آید، مگر آنکه آن را به منبعی فراسوی طبیعت وصل کنیم.

اصلی ترین منبع اعتقادی مسلمانان، قرآن کریم و سپس منابع روایی پیشوایان معصوم(ع) است. از این رو، در بیشتر موارد، به قرآن کریم، روایت های برگرفته از منابع اصیل فقه امامیه و در برخی موارد، به منابع روایی اهل سنت استناد خواهد شد. در واقع به طور کلی ضرورت بحث از محیط زیست، بحران محیط زیست در جهان امروز، مفهوم محیط زیست و انواع آن، تطوره های مهم محیط زیست، تأثیر محیط زیست

سالم بر موجودات، اعم از انسان و حیوان، حفاظت از محیط زیست، نقش دین در سلامت محیط زیست، پرورش اخلاق زیست محیطی و بیان راهکارهای حفاظت از محیط زیست و عوامل آلودگی و تخریب محیط زیست که مبنای تمام این بحث‌ها، دیدگاه اسلام است، بیان می‌گردد. علاوه بر این مسائل زیست محیطی، دارای ویژگی‌ها و ابعاد متنوع و گوناگونی بوده و نیازمند مطالعات و همکاری‌های میان رشته‌ای است. محیط زیست با علوم مختلفی مانند اقتصاد، پزشکی، حقوق، روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، زیست‌شناسی و جغرافیا ارتباط پیدا می‌کند. بر همین اساس امروزه رشته‌های مرتبط با محیط زیست در حال گسترش اند؛ حقوق نیز به عنوان ضابطه و ابزاری برای برقراری نظم، امنیت و آسایش اجتماع در راستای انجام رسالت خود، پیوند و رابطه‌ای محکم و رو به گسترش با محیط زیست برقرار نموده و نقش مهمی در حمایت و حفاظت از محیط زیست بر عهده گرفته است.

در این راستا، پاسخ به عوامل تهدید کننده ی محیط زیست و جرائم زیست محیطی به یک نگرش جامع و سیاست مؤثر و منسجم و همچنین فرهنگ سازی قوی نیاز دارد. جرم انگاری و بازدارندگی حقوق کیفری و ضمانت اجراهای کیفری به مراتب بیشتر از حقوق مبتنی بر مسئولیت مدنی است و این امر از طریق شناسایی اعمال مخالف محیط زیست به عنوان جرایم زیست محیطی، و تاسیس مراجع قضایی اختصاصی محقق می‌گردد. علاوه بر اینکه نگرش و آموزه‌های دینی می‌تواند نقش مهم و بنیادینی در ارائه ی بینش صحیح در تبیین جایگاه محیط زیست و وظیفه انسان در قبال آن ایفا نماید، نظام حقوقی اسلام و موازین اسلامی جزئی از فرهنگ ما و زیربنای حقوق کشور ایران و جهان اسلام است.

۲- بیان مساله

محیط زیست به معنای اعم آن از چنان گستره‌ای برخوردار است که علاوه بر عناصر طبیعت و تعادل آن، مسأله کیفیت زندگی انسان را شامل می‌شود، انسان با استعداد و قدرت مسخرسازی طبیعت و با قدرت آفرینندگی خویش قادر است با تلفیق عناصر طبیعت با عناصر کیفیت زندگی خویش در محل زندگی، کار و تفریح، محیط زیستی را برای خویش سامان ببخشد که ضمن بهره‌مندی از طبیعت، ابعاد فرهنگی، تاریخی و معنوی را پدید آورد که شکل‌دهنده بُعد انسانی محیط زیست است. و شایسته است از آن به بُعد معنوی محیط زیست یاد شود. حقوق محیط زیست، شاخه‌ای از علم حقوق است که به مطالعه قواعد حقوقی موجود در زمینه محیط زیست طبیعی و انسانی می‌پردازد، که یکی از اهداف آن حفظ تعادل اکولوژیک طبیعت در رابطه با فعالیت‌های انسان است. بنابراین حقوق محیط زیست فعالیت‌های انسانها را بر روی عناصر و محیط‌های طبیعی تعریف و سازمان می‌بخشد و کیفیت زندگی بهتر را تضمین می‌نماید.

اسلام به عنوان یک دین کامل و پاسخگو به نیازهای بشر، چه نقشی در حمایت از طبیعت و محیط زیست دارد؟ آیا مسائل زیست محیطی در اسلام مورد توجه قرار گرفته است یا نه؟ درباره تأثیر محیط زیست سالم بر موجودات، اعم از انسان و حیوان و از عوامل آلودگی و تخریب محیط زیست بحث می‌شود. البته مبنای تمام این بحث‌ها، دیدگاه اسلام و قوانین راجع به محیط زیست است. درباره حفاظت از محیط زیست، نقش دین در سلامت محیط زیست، پرورش اخلاق زیست محیطی و بیان راهکارهای حفاظت از محیط زیست، تأثیر قانونگذار جمهوری اسلامی در مورد محیط زیست و ضمانت اجراهای آن در قانون جدید و قدیم قانون مجازات اسلامی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۳- پیشینه تحقیق

بررسی آیات قرآن کریم و روایات معصومان(ع)، موارد فراوانی از اهمیت محیط زیست را در نگاه اسلام بیان می‌کند. اصولاً ارائه تعریف جامع و مانع واژگان و مفاهیم، کار دشواری است. محیط زیست در معنایی که امروزه به کار می‌رود؛ در بسیاری از زبان‌ها، اصطلاحی نو و تازه است. کاربرد آن در زبان فرانسه به قرن دوازدهم باز می‌گردد. این اصطلاح از آغاز دهه ۱۳۶۰ کاربرد مستمر و مؤثر پیدا کرده و در خلال همین دهه کلمات جدیدی برای بیان این مفهوم در زبان‌های مختلف مورد استفاده قرار گرفته این امر نشان از سابقه تقریباً ۳۰ ساله توجه بخش عظیمی از جهان، به طور همزمان، نسبت به پدیده‌ای تازه است که پیش روی جهان مدرن قرار دارد.

مفهوم محیط زیست نیز در کشورهای مختلف با توجه به اهمیتی که هر کشور برای عناصر مشخص زیست محیطی قائل است می‌تواند متفاوت باشد؛ به عنوان مثال در یک کشور حمایت از آبهای دریایی و مسأله صید از اهمیت خاصی برخوردار است و محیط زیست با این رویکرد و بر اساس محیط زیست دریایی تعریف می‌شود و در کشور دیگر حمایت از جنگل‌ها و مراتع حائز اهمیت می‌باشد، لذا با تأکید بر عنصر جنگل و مرتع، محیط زیست تعریف می‌گردد. با این وجود در حقوق ایران تعریف دقیقی از محیط زیست صورت نگرفته است.

۴- سوال‌های تحقیق

۴-۱- سوال اصلی

رویکرد سیاست جنایی اسلام در تقابل با جرایم زیست محیطی چگونه است؟

۴-۲- سوال فرعی

آیات و روایات و احادیث و منابع معتبر اسلامی و قوانین موضوعه درمورد محیط زیست سالم چه نظری دارد. وضمانت اجرای قوانین مدون در نظام قضایی اسلامی در رابطه با جرایم زیست محیطی چگونه است؟

۵- فرضیه‌های تحقیق

۵-۱- فرضیه اصلی

دین اسلام با توجه به جامعیت خود، در خصوص امورات مربوط به محیط زیست نیز ساکت نبوده و رویه متناسب درجهت رعایت این امور و حفظ نعمت محیط زیست اتخاذ کرده است.

۵-۲- فرضیه فرعی

علاوه بر آیات قرآنی، روایات، احادیث و سنت ائمه(ع) که خود منبعث از نگرش شارع اسلامی هستند، بیان از دیدگاه دین اسلام بر حفظ و صیانت از محیط زیست جامعه انسانی دارند.

۶- اهداف تحقیق

- ۱- آگاهی بر سیاست جنایی اسلام در زمینه جرایم زیست محیطی مورد واکاوی قرار می‌گیرد.
- ۲- فرهنگ زیست محیطی آمیخته با مقام خلافت الهی انسان مورد بررسی قرار می‌گیرد.
- ۳- مسئولیت خطیردولت مردان اسلامی در تأمین محیط زیست و راهکارهای ارائه آن مورد تاکید قرار می‌گیرد.

۷- جنبه نوع آوری و جدید بودن تحقیق

بستر سازی برای ترویج اخلاق زیست محیطی اسلامی در حال حاضر، شیوه بهره برداری از محیط زیست و برخورد با طبیعت، مناسب با شرایط فعلی نیست. از اینرو جا دارد در سیاست‌های کلان و در برنامه توسعه کشوری، با همکاری مسئولان محترم سازمان حفاظت از محیط‌زیست و دیگر مراکز مسئول کشور، الگوی درست برخورد و استفاده مناسب از منابع محیط زیست را تهیه کنند و در این باره، آموزش‌های لازم را به مردم بدهند.

آموزش خانواده‌ها در استفاده درست و حفاظت از طبیعت خدادادی بی‌گمان، اگر مسائل جامع استفاده از محیط زیست و راه‌های حفاظت از آن، جزو اصول تربیتی و کانون خانواده‌ها قرار گیرد، حرکت تأثیرگذاری در مسیر نهادینه شدن اخلاق زیست محیطی انجام خواهد شد. همچنین با توجه به قانون مجازات اسلامی مصوب ۹۲ هرکس به طور گسترده، مرتکب احراق و تخریب، پخش مواد سمی و میکروبی و خطرناک یا معاونت در آنها گردد به گونه‌ای که موجب اخلال شدید در نظم عمومی کشور، ناامنی یا ورود خسارت عمده به تمامیت جسمانی افراد یا اموال عمومی و خصوصی در حد وسیع گردد مفسد فی الارض محسوب و به اعدام محکوم می‌گردد. ایضاً با توجه به ماده ۱۱۴ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۹۲ بازپرس می‌تواند از فعالیتی که باعث آلودگی محیط زیستی می‌شود جلوگیری کند.

۸- روش تحقیق

این مطالعه از نوع مفهومی و مروری (روش اسنادی و کتابخانه‌ای) است و از طریق فیش برداری و مطالعه کتابخانه‌ای تعاریف، تحلیل‌ها و نظریه پردازی‌ها در سازمان محیط زیست از منظر کتب اسلامی و تطبیق آن محیط زیست معاصر و همچنین از نظرات اساتید جرم‌شناسی، حقوق محیط زیست و جامعه‌شناسی، نظرات و دیدگاه‌های نویسندگان داخل و خارج کشور از طریق اینترنت مورد بررسی و مطالعه قرار خواهد گرفت.

۹- تعریف جرم زیست محیطی

جرم زیست محیطی هر نوع فعلی یا ترک فعلی را گویند که باعث ورود آسیب و صدمه شدید به محیط زیست و به خطر افتادن جدی و سلامت بشر می‌شود. منظور از آلودگی محیط زیست عبارتست از پخش یا آمیختن مواد خارجی به آب یا هوا یا خاک یا زمین به میزانی که کیفیت فیزیکی، شیمیایی یا بیولوژیک آن را به طوری که به حال انسان یا سایر موجودات زنده یا گیاهان یا آثار یا ابنیه مضر باشد تغییر دهد.^۱

۱۰- رویکرد اسلام و فقه در باره محیط زیست

تفکر اسلامی، معتدل‌ترین و منطقی‌ترین نظریه را در مورد طبیعت معرفی می‌کند، چنان‌که در قرآن کریم، نه اجازه می‌دهد بشر، طبیعت را به علت بزرگی آن، خدای خویش بداند و در مقابل آن سجده کند و نه آن را موجودی بدون روح می‌داند، بلکه جلوه‌های طبیعی را آیه، نشانه، کلمه خداوند و موجوداتی با شعور نسبی که تسبیح‌گوی خداوندند، معرفی کرده است و انسان‌ها را به پرستش خالق آنها فرامی‌خواند.

۱۱- حفظ محیط زیست از نظر اسلام

اسلام برای حفاظت از محیط زیست، احکام و آداب ویژه‌ای در نظر گرفته است که برخی از این احکام، بهداشتی‌اند و برخی دیگر، به صورت غیرمستقیم، با بهداشت جامعه ارتباط دارند. از این رو، لازم است این احکام و آداب را به عنوان راهکارهایی در حوزه‌های مختلف عملکرد انسان در برابر طبیعت، ارزیابی کنیم.

۱-۱۱- راهکارهای اخلاقی

یعنی بشر امروز، نیازمند اصول و اخلاقی است که چگونگی دخالت وی در محیط زیست را مشخص کند؛ اصولی که هم از نظر طبیعی، مناسب باشد و هم از نظر انسانی و اجتماعی، مسئولیت‌آفرین.

۲-۱۱- راهکارهای اقتصادی

دقت در فرهنگ اقتصادی اسلام و آموزش‌ها و دستورهای روشن و بنیادی آن، آشکارا ما را با محدود بودن تصرف در اموال و ملکیت‌ها و تأکید درباره آن، همچون یک اصل، رهبری می‌کند، نه به آزادی تصرف و باز بودن دست متصرفان در اموال.

۳-۱۱- راهکارهای فقهی - بهداشتی

در اسلام، رعایت بهداشت و پاکیزگی و پرهیز از آلودگی، از جایگاه برجسته‌ای برخوردار است، به گونه‌ای که بخش مهمی از احکام فقهی شریعت اسلام، در واقع، احکام بهداشتی - محیطی است. اهمیت احکام آب‌ها، احکام زمین، احکام مربوط به مسائل کشاورزی (مزارعه و مساقات) و همچنین بر موضوع بهداشت و پاکیزگی، تأکید فراوان شده و پاکیزگی، بخشی از ایمان و لازمه آن معرفی گشته است.

۴-۱۱- ایجاد پوشش گیاهی و جنگلی و بهره‌برداری اصولی از جنگل‌ها و مرتع‌ها

۱- تبصره ۲ ماده ۶۸۸ قانون مجازات اسلامی تعزیرات ۱۳۷۵

جنگل ها و مرتع ها، بخشی از انفال به شمار می آیند که به عنوان ثروت های عمومی در اختیار حکومت عدل اسلامی قرار می گیرند و باید به نفع عموم از آنها استفاده شود.

۱۲- جرائم زیست محیطی

بطور کلی جرائم زیست محیطی را با توجه به ماهیتشان به دو گروه عمده تقسیم بندی می نمایند:

الف) جرائم ارتكابی نسبت به جاندار محیط زیست منهای انسان

شامل کلیه جانداران گیاهی و حیوانی می شود بر طبق قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست از جمله وظایف سازمان حفاظت محیط زیست پیشگیری و ممانعت از هر آلودگی و هر اقدام مخربی که موجب بر هم خوردن تعادل و تناسب محیط زیست می شود. همچنین کلیه امور مربوط به جانداران وحشی و آبزیان آبهای داخلی می باشد و بر طبق بند ۲ ماده ۶ همان قانون تخریب جنگلها و مراتع نیز از جمله مواردی است که باعث بر هم خوردن تعادل در محیط زیست شده و بنا بر این عملی مجرمانه محسوب می شود.

ب) جرائم ارتكابی نسبت به عناصر بی جان محیط زیست از قبیل:

آب و هوا، خاک، صدا و آلودگی های شیمیایی.

اصل (۵۰) پنجاهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران: در جمهوری اسلامی، حفاظت محیط زیست که نسل امروز و نسل های بعد باید در آن حیات اجتماعی رو به رشدی داشته باشند، وظیفه عمومی تلقی میگردد. از اینرو فعالیت های اقتصادی و غیر آن که با آلودگی محیط زیست یا تخریب غیر قابل جبران آن ملازمه پیدا کند ممنوع است.

اصل چهلم (۴۰) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران: هیچ کس نمی تواند اعمال حق خویش را وسیله اضرار به غیر یا تجاوز به منافع عمومی قرار دهد.

محیط زیست در قانون برنامه پنجم توسعه: نگاهی به قوانین برنامه پنجساله نشان میدهد جایگاه حفاظت از محیط زیست از یک تبصره در برنامه اول تا یک فصل کامل بنام حفاظت محیط زیست، آمایش سرزمین و توازن منطقه ای در قانون برنامه چهارم توسعه، ارتقا یافته است.

در برنامه اول توسعه بخش محیط زیست در قالب اهداف کیفی مطرح شد و فاقد هرگونه هدف کمی بود.

برنامه دوم توسعه در شرایطی متفاوت تر از برنامه اول توسعه و با دیدگاه های نوینی که در سطح بین المللی در ارتباط با مقولات محیط زیست مطرح بود، تدوین شد

در قانون برنامه پنجم توسعه مواد قانونی فنی و متناسب با بحرانهای زیست محیطی مبتلا به و اهداف کمی پیش بینی شده است و از جامعیت نسبتا بیشتری نسبت به برنامه های قبلی برخوردار میباشد.

جرائم زیست محیطی در قانون مجازات اسلامی مصوب ۹۲: قانون گذار ایران در ماده ۲۸۶ قانون مجازات اسلامی مصوب ۹۲ ضمانت اجرای شدیدی تری برای آلودگی محیط زیستی در نظر گرفته و چنین مقرر می دارد که: هر کس به طور گسترده به پخش مواد سمی و میکروبی و خطرناک به گونه ای که موجب اختلال شدید در نظم عمومی کشور، ناامنی یا ورود خسارت عمده به تمامیت جسمانی افراد یا اموال عمومی و خصوصی، در حد وسیع گردد مفسد فی الارض محسوب و به اعدام محکوم می گردد.

تعزیرات ۷۵: نتایج بررسی های چند ساله اخیر حاکی از آن می باشد که اغلب دعاوی مطرح شده است از طرف ادارات کل حفاظت محیط زیست علیه واحدهای تولیدی و صنعتی که به نحوی آلاینده به چرخه محیط زیست وارد می سازند به استناد ماده ۶۸۸ قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات می باشد. عنصر مادی این جرم: اقدام علیه بهداشت عمومی و آلوده کردن محیط زیست است که اعلام مجرم موضوع این ماده

فقط در صلاحیت وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی و سازمان حفاظت محیط زیست می باشد. احتمال ارتکاب جرایم مصرح در ماده ۶۸۸ توسط اشخاص حقیقی و حقوقی و یا عمومی و خصوصی وجود دارد. بطور مثال اگر شهرداری به عنوان متولی جمع آوری و تخلیه زباله های شهری هر گونه اهمال یا سهل انگاری در موضوع نماید که منجر به آن شود که زباله ها جمع آوری نشود مشمول حکم این ماده خواهد بود.

تخریب جنگل ها، درختان و مراتع به عنوان جرم زیست محیطی: بر این اساس قانونگذار، تخریب جنگل ها، درختان و مراتع را جرم انگاری و ممنوع اعلام کرده و قطع گونه های درختانی را در سراسر کشور ممنوع اعلام کرده است.

۱۳- سیاست جنایی اسلام در واکنش به جرایم زیست محیطی

قانون گذار اسلامی در قانون آیین دادرسی کیفری سازمان های مردم نهادی که اساسنامه آنها در زمینه حمایت از محیط زیست و منابع طبیعی، میراث فرهنگی و بهداشت عمومی باشد، بعنوان اعلام کننده جرایم ارتكابی معرفی کرده است. البته این سازمان ها در تمام مراحل دادرسی جهت اقامه دعوا شرکت و نسبت به آرا مراجع قضایی می توانند اعتراض نمایند. در واقع مراجع یاد شده نمی توانند بعنوان شاکی شکواییه تقدیم کنند و درخواست تعقیب مراجع یاد شده را بنمایند. بلکه بعنوان شخص ثالث و نه بعنوان بزه دیده می توانند وارد دادرسی شوند.

۱۴- آموزش پیشگیرانه و فرهنگ سازی حفاظت از محیط زیست

امروزه، آموزش محیط زیست نه تنها یک ضرورت، بلکه نیاز مبرم می است که در پی گسترش روز افزون تمدن های شهری پدید آمده است. ارتباط عمیق و گسترده بشر امروز با محیط اطرافش، مسائل گوناگونی را به دنبال داشته که ادامه حیات وی در این کره مسکونی، تنها در شرایطی ممکن است که این مسائل در حدی قابل توجه مرتفع شود.

۱۵- رویکرد پیشگیری غیر کیفری نسبت به جرایم زیست محیطی

در اولویت قرار دادن موضوع طبیعت و محیط زیست در تداوم پیشگیری اطلاع رسانی درست و به موقع و پیشگیری از حوادث ناگوار بحران محیط زیست بستر سازی برای ترویج اخلاق زیست محیطی اسلامی آموزش خانواده ها در استفاده درست و حفاظت از طبیعت خدادادی

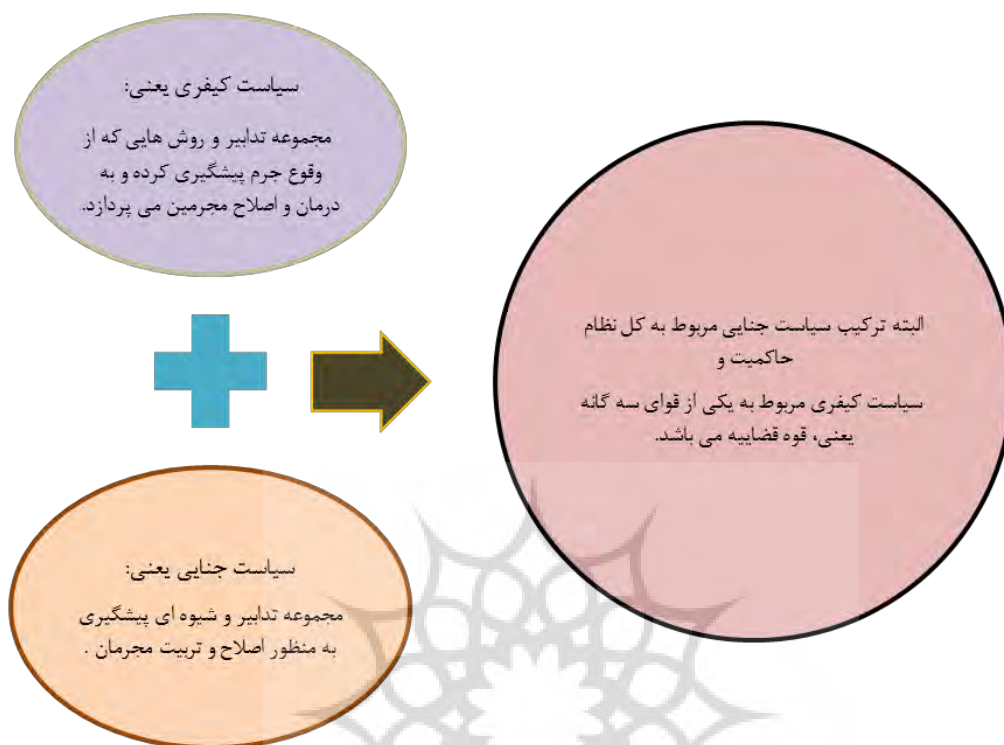
۱۶- اهم وظایف حکومت اسلامی در قبال محیط زیست

- پی ریزی قوانین زیست محیطی بر پایه اصول و مقررات الهی.
- اجرای قانون مبارزه با مفسدان زمین و مخربان طبیعت در جهت تامین مصالح عمومی.
- توجه به مسائل محیط زیست و اخلاق زیست محیطی در تعلیم و تربیت اسلامی و فرهنگ سازی زیست محیطی بر اساس تعالیم آسمانی
- بهره گیری از افراد شایسته در هرم اداری محیط زیست که با قدرت تمام توانائی مقابله با مفسدان را داشته باشند.
- بهره گیری از شیوه های نوین زیست محیطی سازگار با نظام اسلامی.

۱۷- سیاست جنایی و تطور مفهومی آن

سیاست جنایی تقنینی با استفاده از ابزار قوانین که شامل قانون اساسی، قوانین جزایی و آئین دادرسی کیفری می باشد، سیاست جنایی قضایی با استفاده از ابزارهای قضایی که مقام قضایی بنابر اختیارات خود می تواند از آنها استفاده کند مانند مجازات های جایگزین حبس یا نظام نیمه آزادی و... و سیاست جنایی مشارکتی با استفاده از حمایت و مشارکت اهرم های مردمی (علاوه بر استفاده از ابزارهای قانونی و قضایی) سعی

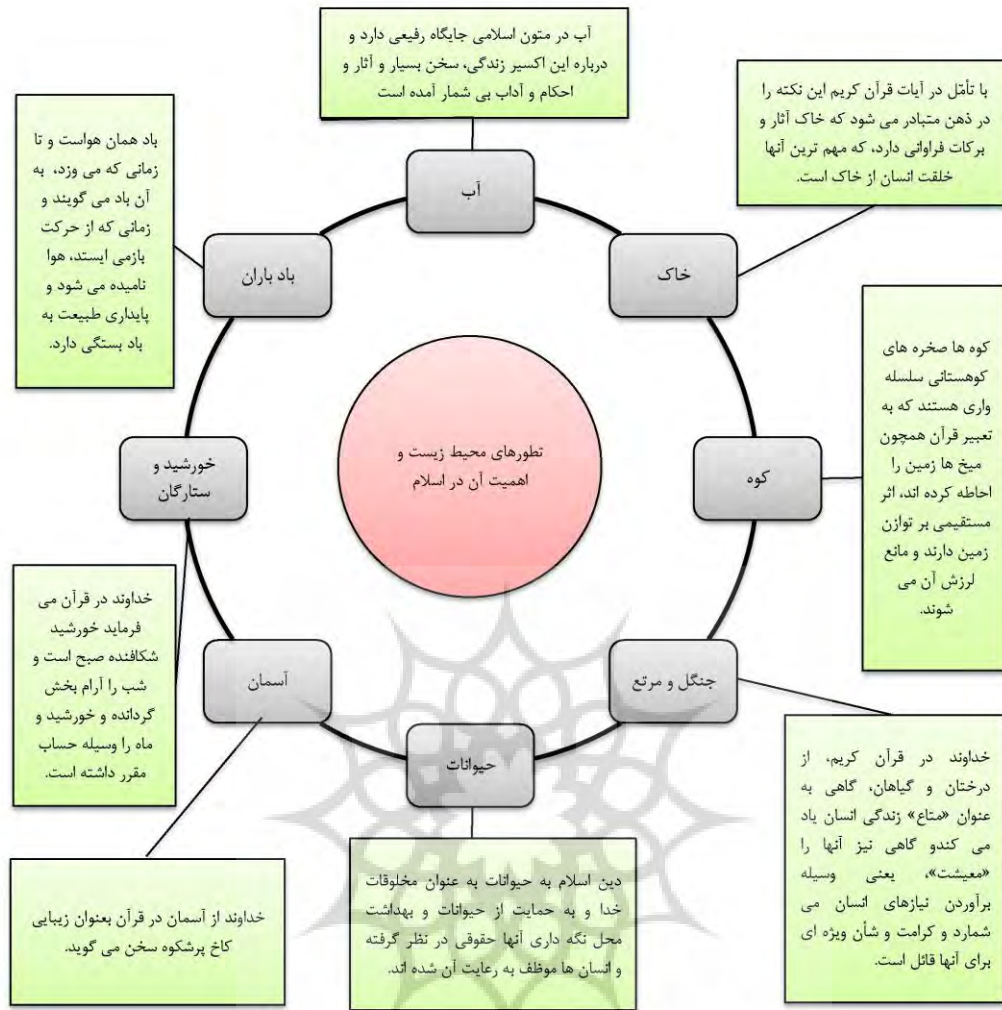
در رسیدن به اهداف سیاست جنایی مطلوب را دارند. سیاست جنایی اجرایی را می توان بررسی تدابیر اجرایی در سیاست جنایی دانست. این تدابیر اعم از تدابیر سرکوبگرانه و پیشگیرانه غیر کیفری هستند که در یک نظام سیاست جنایی اندیشیده شده اند.

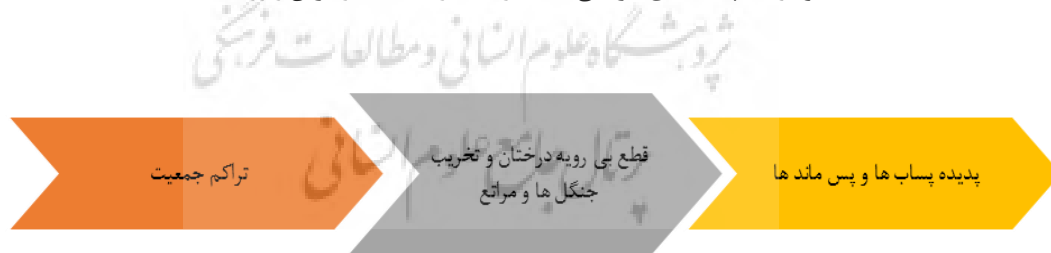
نمودار ۱- سیاست های کیفری و جنایی

مجموع اقدامات پیشگیرانه در قبال جرایم زیست محیطی:

- مفهوم شناسی از محیط زیست و سیاست جنایی اسلام
- رویکرد اسلام و فقه درباره محیط زیست
- پدیده های آلودگی محیط زیست و طبیعت در قرآن و روایات
- حفظ محیط زیست از نظر اسلام
- اهمیت و جایگاه حقوقی محیط زیست
- رویکرد پیشگیری غیر کیفری نسبت به جرایم زیست محیطی

نمودار ۲- پدیده های آلودگی محیط زیست و طبیعت در قرآن و روایات

نمودار ۳- عوامل آلودگی و تخریب محیط زیست

نمودار ۴- انواع آلودگی های زیست محیطی

نمودار ۵- راهکارهای حفاظت از محیط زیست از منظر اسلام

۱۸- نتیجه

حفظ محیط زیست، پاسخ به یکی از نیازهای امروز جامعه برای نگاهداری بیشتر از محیط زیست و رعایت حقوق عمومی جامعه است و تخریب محیط زیست معلول نابرابری‌های اجتماعی و استفاده‌های غلط از طبیعت و یکی از عوامل تضییع حقوق انسان‌هاست. حقوق بعنوان مهمترین ابزار اجتماعی و فرهنگی در تنظیم روابط اجتماعی نقش مهمی را بعهده دارد. زیرا بحث به نظم در آمدن مسائل زیست محیطی در قالب قواعد، الزام آور می‌گردد. در این میان حقوق کیفری با توجه به ویژگی خاصی که دارد: همانند جنبه الزام آور و دارای ضمانت اجرا، از کارآیی بیشتری برخوردار است. در این راستا، پاسخ به عوامل تهدید کننده ی محیط زیست و جرائم زیست محیطی به یک نگرش جامع و سیاست مؤثر و منسجم و همچنین فرهنگ سازی قوی نیاز دارد. جرم انگاری و بازدارندگی حقوق کیفری و ضمانت اجراهای کیفری به مراتب بیشتر از حقوق مبتنی بر مسئولیت مدنی است و این امر از طریق شناسایی اعمال مخالف محیط زیست به عنوان جرایم زیست محیطی، از این رو می توان با تدوین قواعد و مقررات داخلی و بین المللی و تأسیس نهادهای قضایی اختصاصی رسیدگی کننده به مسائل زیست محیطی اقدام مناسبی در جهت سیاست جنایی زیست محیطی بشمار آید. آموزش محیط زیست، فرایندی است که در آن، بشر از رابطه میان سیستم های طبیعت و رابطه میان خود و محیط اطرافش آگاه می شود و دانش، مهارت، توانایی، علاقه و انگیزه آن را کسب می‌کند تا همواره در مواقع تصمیم گیری و در رفتارهای روزمره، شرایط مناسب زیست حیات سالم را به همراه توسعه هماهنگ افراد، گروه ها و به طور کلی جامعه در نظر داشته باشد.

منابع

- ۱- قرآن کریم^۱
- ۲- ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، تحقیق: محمد ابوالفضل ابراهیم، چاپ دوم، دار احیاء التراث العربی.
- ۳- اردبیلی، محمدعلی، ۱۳۸۸ حقوق جزای عمومی، چاپ بیستم، و زمیستان ۱۳۹۲ جلد اول و دوم (ویراست دوم)، چاپ سی ام، تهران، نشر میزان
- ۴- پاک نژاد، رضا، ۱۳۵۲ اولین دانشگاه و آخرین پیامبر (بهداشت شهر و اجتماع)، تهران، بنیاد فرهنگی شهید پاک نژاد.
- ۵- پورخباز، علی رضا و حمیدرضا پورخباز، ۱۳۸۱ عمده ترین آشفتگی های زیست محیطی قرن حاضر، مشهد، انتشارات آستان قدس رضوی.
- ۶- جعفری لنگرودی، محمدجعفر، ۱۳۸۱ مبسوط در ترمینولوژی حقوق، تهران، چاپ دوم، انتشارات گنج دانش.
- ۷- خسروشاهی، محمد و شهاب الدین قوامی، ۱۳۷۳ هشدار، تهران، چاپ دوم معاونت آموزش و ترویج سازمان جنگل ها و مراتع کشور.
- ۸- دبیری، مینو، ۱۳۸۲ آلودگی محیط زیست، تهران، چاپ سوم، نشر اتحاد.
- ۹- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.
- ۱۰- قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ و تعزیرات ۷۵
- ۱۱- قرشی، سید علی اکبر، ۱۳۶۱، قاموس قرآن، تهران، چاپ هشتم، دارالکتب الاسلامیه.
- ۱۲- کیس، الکساندر و وینفراید لانگ و پیتر اچ. سند، ۱۳۷۹ حقوق محیط زیست، ترجمه و تلخیص، چاپ اول ترجمه محمدحسن حبیبی، تهران، دانشگاه تهران.
- ۱۳- مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ۱۴۱۵ هـ. ق. بیروت، چاپ اول، مؤسسه الاعلمی.
- ۱۴- مصدق، محمد، ۱۳۹۲، شرح قانون مجازات اسلامی با رویکرد کاربردی، چاپ سوم، نشر جنگل تهران.
- ۱۵- میرمحمدصادقی، حسین، ۱۳۹۲ جرائم علیه اموال و مالکیت، نشر میزان.
- ۱۶- میرمحمد صادقی، حسین، ۱۳۹۲ جرائم علیه امنیت و آسایش عمومی، چاپ بیست و یکم، نشر میزان.
- ۱۷- نوربها، رضا، ۱۳۹۰ زمینه حقوق جزای عمومی، تهران، چاپ یازدهم، گنج دانش.

۱ این پژوهش، به جز قرآن کریم، به ترتیب حروف الفبای فارسی تنظیم شده است.